

טיול הפוך אל גוזו האי האחר של מלטה

מאת דפנה רז << צילום: אדי גרלד

בתי הכפר אל ארב נשקפים מראש
"הגבעה הקדושה" וכנסיית טה פינו

מעגן הסירות של אמג'ר לעת
ערב; למטה: שוחים וצוללים
במפרץ שלנדי השלו

מלטה היא זיקית ים תיכונית

היא מזכירה את דרום ספרד, אולי חלקים מאיטליה. יוון, יאמרו אחרים. יש גם מי שיזכיר את השפעות קירבתה לצ'י פון אפריקה. מפיקי סרטים יודעים להעריך את התכונה המיוחדת הזאת שלה.

"צילמו כאן את 'גלדיאטור' ואת 'טריויה', מציין המדר ריך שלנו, וינס דה בוננו, וממשיך למנות רשימה ארוכה של סרטים בעודנו מביטים מטה אל הכפר של "פופאי" שהוסב לאטרקציה תיירותית. המפרצון שבו הכפר שוכן נחבא מתחת לקיצור דרך ממל התעופה של מלטה, שזה עתה נחתנו בו, אל מעגן המעבורת שתיקח אותנו לאי השכן גוּוּ (Gozo). אך האמת היא שמלטה אינה כמו שום מקום אחר שאני מכירה. גם השפה המלטזית – כליל של איטלקית, ערבית, סיציליאנית, קומץ ספרדית ועוד כמה – לא נשמע עת כמו שום דבר מוכר, ובה בעת היא מוכרת מאוד. "עב רית הפוכה", מגדיר אותה הצלם אדי גרלר, המתלווה אלי. אנחנו נכנסים עם הרכב לתוך בטן המעבורת ועולים לסיפון, מביטים אל ים תיכון כחול ורגוע הרבה יותר משי לנו. המעבורת היא הדרך היחידה להגיע אל גוּוּ. השארנו מאחור את הנוסעים שהגיעו איתנו בטיסה הישירה מיש ראל והתפורו בשפע בתי המלון באי הראשי של מלטה. רבים מהם, כמו 60 אחוזים מהמבקרים במלטה, ודאי יעלו על המעבורת הזאת ויערכו טיול יום לגוּוּ, אך רק מעטים יעשו כמונו וילוונו בו.

בשיט האורך 40 דקות אנחנו עוברים על פני קומינו (Comino), אי קטן ושומם, לבר ממלון אחד וקומץ תושבים מבוגרים שאינם נוטים לתקשר עם זרים. ממול מופיע גוּוּ, בתיו הצהבהבים מתרבים על הצוקים בתנופת בנייה לא מחמיאה, אך בשל ההקפדה על שימוש באבן הגיר המקורי מית בלבד, המבנים, ישנים וחדשים כאחד, מקרינים זוהר זומיין ומסקרין.

ויקטוריה והענקים

מהר מאוד אנחנו מבינים שכל הדרכים בגוּוּ מובילות לוויקטוריה (Victoria), בירת האי, השוכנת על גבעה שבי ראשה מבצר. "הגנה נגד שודדים", מסביר וינס. "בעת סכנת פלישה מכיוון הים היו תושבי הכפרים נסים במעלה הדרך אל ויקטוריה המבוצרת." קראו לה אז רבאט, וכך המקומיים מכנים אותה גם היום, כאילו מתכחשים לנוכחות הזרה האחד רונה במלטה, של הבריטים, שעל שם מלכתם האימפריאלית בירת האי קרויה.

ד"ר ג'וזף פארוג'ה, פרופסור לתיאולוגיה, שהיה בעבר כומר הקהילה של סנט ג'ורג' בוויקטוריה, פוגש אותנו במוזיאון איל האג'ד (Il Hagar) הצמוד לכנסייה סנט ג'ורג' (St. George). ד"ר פארוג'ה הוא הרוח החיה מאחורי המוזיאון, שבו מוצגים אוצרות הכנסייה לצד ממצאים המספרים את סיפורן של התרבויות שתרמו לאישיותו המיוחדת של האי. "היום גוּוּ הוא מקום שבו עדיין אפשר להחליט על האופן שבו רוצים לחיות", הוא אומר לי. "כאן אני לא מרגיש מגומר כפי שאני מרגיש בערים גדולות."

אנחנו ממשיכים אל ג'גאנטייה (Ggantija) – האתר שמרבית מטיילי היום ממלטה מגיעים לראותו. המבנה הניאוליתי המרשים כבר לוחט בשמש המטפטפת בשמים. זהו הגדול והשמור מ-30 מבנים מאותה תקופה שהתגלו ברחבי מלטה. בעבר סברו שמדובר במקדשים, אך כיום חוקרים מעלים השערות שלפיהן הם שימשו לצרכים ציבוריים מגי וונים של התושבים הקדומים שהגיעו לכאן מאי שם במזרח התיכון. ואז הם נעלמו. מעט ידוע על מה שהתרחש באי עד לבואם של אנשי תקופת הברונזה מאירופה. אחרים באו הפיניקים ואחרים שורה ארוכה של סוחרים ופולשים, צבאות ואנשי רת, כי בסופו של דבר מלטה עוצבה על ידי מיקומה הגיאוגרפי, בין צפון אפריקה לאירופה, בטבור הים התיכון. ללא כל אוצרות טבעיים, היא התקיימה כתחנת מעבר חשובה ורווחית.

היום גוּוּ שקט מאוד. 28,000 תושבים מתפרנסים מה קלאות, משרות ציבוריות ותיירות. גם בשיא הקיץ אין בגוּוּ תיירות המונית. הכל כאן בקנה המידה הנכון לאי ששטחו רק 67 קילומטרים רבועים. לא תמצאו פה כפרי נופש או מלונות גדולים אלא בתי מלון קטנים, בתי הארץ חה, בתים כפריים להשכרה ומלונות שאינם מכריזים על נוכחותם בריש גלי. מלון Kempinski בכפר סנט לורנו (St. Lawrence) שבו אנו מתארחים, בנוי אף הוא באבן הגיר הצהבהבה השולטת בנוף. חדריו ערוכים בפרופיל נמוך סביב כמה בריכות, האולמות שלו משרדים אבירות ובגינתו יש ערוגות של צמחי תבלין. "כאשר מגיעים לגוּוּ ממלטה מורידים שני הילוכים", אומר מנהל המלון, סוון פריצשה. "אתה מרגיש את זה כבר במעבורת."

השולחן הטוב באי

אכן, גוּוּ במיטבו כאשר אנשי המעבורת, כפי שמכנים פה את תיירי היום, עוזבים ומותירים את האי בשוך החום, טובל באור הנוגה של הערב. הרוח נושבת מכל עבר ומגיר פפת ברגלי אבירים רחבי יריעה מעל בתי הכפרים: ארום ולבן של ההוספיטליירים, צהוב לכבוד האפיפיור, כחול ולבן של הצלבנים.

אנחנו עוברים שוב דרך ויקטוריה בדרך לכפר שערה (Xaghra), ששמו דורש שיעור קצר בהגיית העיצורים המי לטזיים. בכיכר המרכזית של הכפר אנחנו עולים במדרגות אל "השולחן הטוב ביותר באי", במסעדת Dvenue שבחר למעננו מנואל טבונה, מנהל משרד התיירות של גוּוּ. הוא זה ששכנע אותי מלכתחילה להגיע לגוּוּ בלי לעצור במלטי טה. מהתצפית במרפסת המסעדה הכפר נראה מתכונן לסוף השבוע. לשולחן מוגשות צלחות של רבילי מקומי ממולא בגבינת צאן וכוסות של יין לבן צונן תוצרת גוּוּ, שהופקו מכרמים שגפניהם הובאו מסרדיניה.

מנואל גדל בכפר סמוך. כאשר הכיר את אשתו בעת ליי מודיהם באי מלטה הוא התנה את המשך מערכת היחסים במגורים בגוּוּ. "יש אנשים שאינם אוהבים את גוּוּ", אומר מנואל, "אחרים משוגעים אחרי המקום. כך זה צריך להיות. איננו ערוכים לתיירות המונית." במקום זאת בגוּוּ מקדמים פעילות ספורטיבית המנצלת את הים הצלול והצוקים של האי: צלילה, שיט קיאקים, טיפוס סלעים ושכילי הליכה.

האי קומינו נראה
מבעד לחרטום
המעבורת השטה לגוּוּ

בלילות הקיץ מתקיימות
מסעות בכפרים בכל רחבי
מלטה וגוזו, כמו זו בקרצ'ם

לאחר שמנה את כל אלה מביט מנואל שוב אל הכיכר המ
תרוקנת. "גוזו מושך בעיקר בשל מה שלא השתנה בו", הוא
אומר. "אם לא נשמר את הייחוד הזה לא תהיה כל סיבה
להגיע לגוזו."

משנים כיוון

למחרת אנחנו שטים שוב במעבורת, בכיוון ההפוך, אל
מלטה. הנוסעים נחלקים באופן ברור: תושבי גוזו, במיטב
בגדיהם, נוסעים לאי הראשי לעבודה, לימודים או ביקורי
משפחה. מנגד, המוני תיירים צרובי שמש בבגדי ים שמציי
צים מתוך לבוש צבעוני ומרושל.

אנחנו עולים לסיפון הפיקוד ופוגשים בקפטן ג'ורג'
סגונה, המשיט את המעבורת בקו הזה כבר שש שנים, ובס
גנו, פול מוסקט. סגונה נולד באוסטרליה, שבה היה פזורה
גדולה של בני גוזו שהיגרו מהאי בזמנים כלכליים קשים.
לימים שבה משפחתו הנה. "מלטה קצת לחוצה מדי בשבי
לי", הוא אומר. "החיים קלים יותר באי קטן." אך הוא מודה
שבשביל הצעירים, האי, המציע מעט מקומות בילוי, הוא
לעתים שקט מדי.

המעגן במלטה מופיע לפנינו, וג'ורג' מתרכז בעגינת
המעבורת. אנחנו נפרדים ממנו ויורדים לחוף. הרכב נוסע
לאורך קו המים והנהג מונה את המפוצים שאנחנו עוברים
לאורכם: סנט פול (St. Paul), סנט ג'וליאן (St. Julian),
סלימה (Sliema) – כפרים ועיירות שהולחמו למרחב עירוני
שהבירה ולטה (Valletta) במרכזה.

רחובות ולטה מקושטים לרגל הפסטות, חגיגות הקיץ
לכבוד שלל קרושי הערים והכפרים. מאחורי חזית צנועה
מסתתרת קתדרלת סנט ג'ון האדירה שנבנתה על ידי אבירי
מלטה במאה ה-16. אנחנו יוצאים מהאפולית של הקתדר
לה ומצמצים באור השמש הקופחת בעורנו יורדים במדר
חוב של רחוב הרפובליקה (Republica) לצד המוני תיירים
עמוסי קניות. אנחנו מבקשים לברוח מהחום אל החלל המ
עוצב והמוזג של Caffé Cordina. על אספרסו מקיאטו
ומקרון פריך גרוש מרציפן אנחנו משוחחים עם בעל בית
הקפה, ג'ון קורדינה, שמשפחתו ייסדה את המקום ב-1837.
"בימות השבוע אפשר לפגוש כאן חברים של בית הנבחר
רים, את ראש הממשלה, פקירי בית המשפט, פושעים –
כולם מתערבבים", הוא מספר. קירות בית הקפה מעוטרים
בציורים המתארים רגעים חשובים בהיסטוריה של מלטה.
רובם הוזמנו על ידי סבו של ג'ון. הוא עצמו הוסיף תמונה
לכבוד עצמאותה של מלטה ב-1964.

מבית הקפה האלגנטי אנחנו נוסעים לסעוד צהריים
בעיירת הדיג מרסלוק (Marsaxlokk). "האוכל המלטזי
שוכן בלב שלי", אומר ויקטור אקווילינה, הבעלים והשף
של Ta' Victor, ומניח את כף ידו הגדולה על חולצתו המר
כתמת. "כל התוצרת היא מקומית וטרייה והבישול איטי."
בסוף הארוחה, הטובה שאכלנו בכל מלטה, מעל קינוח שני
רקח על פי מתכון משפחתי של סבתו וקפה מלטזי עשיר
בתבלינים, ויקטור מספר לנו שהוא עומד להטיס 120 ארני
בות למען 500 האורחים של שגרירות מלטה לכבוד חגיגת
הקדושים פטר ופאולוס. אני מעקמת את פניי, אך ויקטור
מסביר שארנבות הן מאכל מסורתי המצוי בכל תפריט

”יש אנשים שאינם אוהבים את גוֹזו, אחרים משוגעים אחרי המקום. כך זה צריך להיות. איננו ערוכים לתיירות המונית”

אחד האנשים האלה הוא ג'וזף ספיטרי. על כוס שרדונה קר תוצרת היקב בחווה המשפחתית Ta' Mena הוא מביט בנו בעיניים כחולות כצבע הים הסובב את מלטה ומספר על תולדות משפחתו, ובעיקר על החלום שלה. החווה נרסדה ב-1936 על ידי סבו. אמו ירשה את המקום, ובניסיון לפרנס את משפחתה בסוף שנות השישים, החלה להציע את תוצרת החווה לקהל שבא לבקר. התיירות בגוֹזו הייתה אז בחיתוליה, ומי בכלל שמע על תיירות אקולוגית. אך לכרמנה, שכולם קראו לה מנה, היה חזון משלה. ילדיה, כולל ג'וזף, לא רצו לעבוד את האדמה, והם נפוצו למקצור עות שונים ואפילו לארצות שונות. בעשור האחרון, אחרי מות הסבתא, הם התקבצו ושבו אל 250 הדונמים של אדמת המשפחה. הם החיו את היקב וגם החלו לאסוף למקום בעלי חיים אנדמיים של האי, בהם תרנגולת שחורה, תרנגול הודו כפול גרגרת, אתון שחורה ארוכת אוזניים ורגליים וכמובן ארנבות, הנחשבות מעדן.

”הרומאים כבשו את מלטה בגלל התוצרים שלנו”, מספר ג'וזף ומונה את הרבש, מלח הים, שמן הזית המשוכח והכרי מים שמטופחים ב-Ta' Mena בשיטות מסורתיות. אחר כך הוא נתן לי לטעום מחית עגבניות הנרקחת על פי מתכון של סבתו מעגבניות מלטיות, שטוחות ומחורצות, המתובי לות במלח ים וסוכר ומיובשות בשמש במשך כשבועיים. ”זה העתיד של גוֹזו”, אומר ג'וזף על חזון החווה האקולוגית ובית ההארה, שיושלם על פי התוכנית בתוך כשנתיים. ”גוֹזו תלוי בתיירות ובחקלאות, וכאן אנחנו מביאים את שניהם.”

חגיגת קיץ

לפנות ערב, כאשר השמש נוחה יותר, אנחנו יוצאים לכפר קרצ'ם (Kercem), שבו מתקיימת הערב פסטה (”אל תגידי פיאסטה”, נוף כי וינס). מחסומים בולמים את התינועה ברחוב הראשי, ואנחנו עולים בו ברגל בין קישוטים, שורות פסלי קדושים ודוכני שתייה, מאפים מטוגנים וממתקים. ילדים רצים הלך וחזור, הכנות בשמלות צהר רות, ותזמורת המועדון המקומי נושפת ומתופפת בשעות הדמדומים בדרכה אל הכנסייה.

באותה עת יוצאים מתוך הכנסייה שבמרכז הכפר גברים בשכמיות לבנות מעוטרות. הם נושאים באיטיות את פסל הקדושה מריה, פטרונת הכפר, נאנקים ממאמץ וממתנינים לסימן להתחיל במסע ברחובות. עם סיום הברכות הם יורדים במדרגות. הדמות הנישאת על הכמה שעל כתפיהם מתנוודת בכבוד מצד לצד. נערים בראש מגרלי הכנסייה מניעים את ענבלי הפעמונים לפנים ולאחור במרץ בדני דון מחריש אוזניים. פתיית קונפטי ניתנים מראש הכנסייה ונישאים בחשיכה בכריזה הלילית מעל לקהל החוגג. ”אתה אוהב לנגן בתהלוכה?” אני שואלת נער בתלבושת התור מורת אשר נושא תוף גדול. ”ברור”, הוא עונה ללא היסוס. אכן, בגוֹזו עדיין יש דברים מובנים מאליהם. ●

כתבה זו הוכנה בסיוע משרד התיירות של מלטה, חברת קשרי תעופה ומלון קמפינסקי סן לורנז

מלטזי שמכבד את עצמו. מסורת הציר שלהן החלה כאשר האצילים העניקו אחת לשנה רשות לפשוטי העם ללכוד ארנבות שהתרכו ללא פיקוח באדמות הציר.

אנחנו חוזרים אל המעבורת ואל גוֹזו, מלווים בהרגשה של מטיילים השבים הביתה. אנחנו יורדים לחוף ונוסעים בעקבות השמש העושה את דרכה מערבה אל החלון הכחול בדר וורה (Dwejra) – קשת הסלע המפורסמת המופיעה בכל עלון תיירותי של האי. שעת השקיעה מזמנת לכאן חתן וכלה המ צטלמים עם כל משפחתם וגם קבוצת נוער איטלקית המפרה את השלווה. העלייה לקשת אסורה מטעמים בטיחותיים, אך איש אחד מתעלם משלטי האזהרה ונעמד בראשה.

לחוש את השקט

החשיכה המתקרבת מגרשת אותנו בחזרה למלון, שבו אני חנו פוגשים את מרטין בוניצ'י, צלם ומנחה סדנאות צילום השותף בהפעלת סדנאות עם המרדך שלנו. מרטין, לבוש חולצה מעוטרת בצלב מלטזי וסמל עתיק של משפחתו, פונה אלינו במבטא אוסטרי כבד. ”גרלתי באוסטריה. ידענו מי אנחנו, אבל לא ידענו מה פירוש הדבר. כאשר הגעתי הנה בפעם הראשונה התאהבתי. זה ברם שלי.” כאשר אני שואלת אותו מה לדעתו מייחד את גוֹזו, הוא שותק לרגע ומחפש את המילים. ”כאשר עליתי על המעבורת ידעתי שזה הדבר. יש לי כאן שקט פנימי שמעולם לא היה לי”, הוא אומר לבסוף. ”גוֹזו אינו להמונים”, מדגיש מרטין. ”מטרת התיירות בגוֹזו היא לגרום לאנשים לחוש את השקט.”

למחרת בבוקר אנחנו מחליטים להשכים קום כדי לנצח את החום המעיק. אנחנו חוצים את ויקטוריה/רבאט בעת שרחובותיה עדיין ריקים, ונוסעים אל כנסיית טה פינ (Ta' Pinu) באל ארב (L-Gharb). יום ראשון בבוקר, ובפנים כבר מתנהלת המיסה הראשונה, אך אנחנו מפנים גב לכנסייה וחוצים את הכביש אל דרך עפר. פסל לבן הנושא את דמותו של ישו מרמז שאין זו דרך חקלאית רגילה. זהו אחד מ-14 פסלים הפזורים לאורך השביל במעלה הגבעה – מעין ויה דולורוזה מקומית שבה עורכים בפסחא מסע סמלי עם צלב עץ כבד. בבוקר קיץ זה, ללא צלב על גבנו, הדרך מובילה בקלילות לעבר תצפית הנשקפת אל נופי הצרובים של גוֹזו. אני צועדת לבדי על פני חורש ים תיכוני ספוג ניחור חות של תאנים, אספגוס ואניס, שכולם גדלים כאן בר. לפתע יורדת לעברי כלבה, ומאחוריה, מעבר לעיקול, מגי עה אישה צנומה, שעורה הבהיר חרוש קמטי שמש. דיאנה המפסון, בעליה של הכלבה האסופית מופט, מספרת לי שהגיעה לגוֹזו בחופשת צלילה לפני 22 שנים. היא נוהגת לבוא הנה ולטפס על ”הגבעה הקדושה”, כפי שרבים מכנים אותה, השכם בבוקר או לפנות ערב, בחברת הכלבה. לאחר הטיוול היומי היא הולכת לעבוד במרכז הצלילה בשלנדי (Xlendi). ”המים, הטופוגרפיה והאור מדהימים”, היא מס בירה את המשיכה לצלילה במקום שאינו שופע אלמוגים או רגים צבעוניים. ”ים סוף שלכם אינו משתנה. הוא נפלא כל יום, אך כאן – בכל שעה שבה צוללים הכל נראה אחרת לגמרי.” מרוע היא נשארה כאן, אני שואלת. ”בגלל האי”, היא עונה בפשטות, ”המקום אמנם השתנה, אך לא באותו קצב שבו השתנתה מלטה. האנשים כאן נפלאים.”

חתונה בכנסיית סנט ג'ורג' במרכז העיר ויקטוריה, הקרויה גם בשמה ההיסטורי רבאט; למעלה: מועדון התזמורת ולטה במלטה מתפקד כמרכז קהילתי

צילום עליון: הגן של מלון Kempinski San Lawrenz; למטה: כל ארוחה נפתחת בלחם טרי עם עגבניות מקומיות מרוסקות

